

**ПУ „Паисий Хилендарски“ • Юридически факултет • Катедра
„Теория и история на правото“**

КОНСПЕКТ

**за провеждане на конкурсен изпит в докторска програма „Теория на
държавата и правото“**

I. Теорията на правото и теорията на държавата като науки и като учебни дисциплини

1. Възникване и развитие на общата теория на правото като наука.
2. Предмет, методология и система на общата теория на правото.
3. Общата теория на правото в системата на обществените науки и на юридическото познание. Теория на правото и доктрина на правото.
4. Възникване, развитие, предмет и система на общата теория на държавата.
5. Общата теория на държавата и другите науки за държавата.
6. Общата теория на правото и общата теория на държавата като учебни дисциплини.

II. Теориите и понятието за право и за държава

7. Теории за правото и правни школи – същност, възникване и развитие.
8. Теории за естественото право – основни направления и етапи.
9. Теории на правния позитивизъм – основни направления и етапи.
10. Теории на правния реализъм – основни направления и етапи.
11. Други съвременни теории за правото – лингвистични, херменевтични, семиотични, критически и др.
12. Теории за произхода и същността на държавата – същност и обща характеристика.
13. Исторически и социологически теории за държавата.
14. Политически и юридически теории за държавата.

III. Право и общество

15. Правото като социален регулатор. Социална и правна институционализация.
16. Право и власт, право и принуда. Легитимност и валидност на правото.

17. Правото и другите социални регулатори. Право и морал. Право и религия. Право и идеология.
18. Правото и социалните системи. Право и политика. Право и икономика. Право и международни отношения.
19. Правото в езиковата и информационната среда. Право и език. Право и информация.
20. Правото и физическия свят. Право и технологии. Право и околна среда.

IV. Право и държава

21. Държавата като обществена организация и като политическа институция. Право и държава – определения, съотношения и разграничения.
22. Конститутивни елементи на държавата – понятие и определение.
23. Суверенитет – понятие и определение. Суверен и субект на властта. Държавен, народен, национален суверенитет.
24. Исторически типизация на държавата. Кастова държава. Съсловна държава. Национална държава.
25. Политически типизации на държавата. Полицейска държава. Тоталитарна държава. Либерална държава. Правова държава. Социална държава.
26. Политически режим и форма на държавата – понятие и видове. Форма на държавно управление. Форма на държавно устройство.
27. Държавна власт – същност и проявления. Учредителна власт и учредени власти. Пряка и представителна власт. Централна и местна власт.
28. Държава и държавен орган – понятие, определение и разграничение. Видове и система на държавните органи.
29. Държавата като правен субект. Представителство и правосубектност на държавата.

V. Правото като система

30. Системната теория в правото – приложение и развитие. Понятие, елементи, структура на системите.
31. Правото като система. Правна система и правен ред. Структура на правната система – правен дял, правен отрасъл, правен институт.
32. Системната теория и идентичността на правните системи. Национални и наднационални правни системи – същност, разграничения и определения.
33. Правната система на ЕС – същност, възникване и развитие. Отношение между правото на ЕС и националното право на държавите членки.

34. Глобалната система на МПП – същност, възникване и развитие. Отношение между МПП и правото на националните държави.

35. Системната теория и сравнителното право. Романо-германска правна група и Англо-американска правна група – същност, разграничения, възникване и развитие.

VI. Правни явления и основни понятия на правната доктрина

A) Източници на правото

36. Източници на правото – понятие, видове, система. Източници на правото и нормативни актове – същност и разграничения.

37. Конституция и конституционни източници на правото – понятие, видове.

38. Закони и подзаконови източници на правото – понятие, видове.

39. Международни източници на правото и източници на правото на ЕС – понятие, видове.

40. Съдебни източници на правото – понятие, видове.

41. Други източници на правото – понятие, видове.

B) Правни норми

42. Правни норми, правни правила и правни принципи – понятие и разграничение.

43. Правна норма и правна разпоредба. Валидност и структура на правните норми. Видове правни норми.

44. Правни принципи – функции, форми, видове.

C) Юридически факти

45. Юридически факти – понятие функции. Юридически факт и юридически акт. Класификации на юридическите факти

46. Правонарушение – понятие, състав, атрибутивни белези.

47. Презумпции и фикции – понятие, видове, роля.

D) Субективни права и юридически задължения

48. Понятие за субективно право и юридическо задължение. Видове и форми на субективното право.

49. Правно отношение – понятие, структура, видове.

50. Гарантиране и реализация на субективните права. Злоупотреба с право. Заобикаляне на закона. Защита на субективните права.

E) Субекти на правото

51. Понятие за субект на правото. Правни качества. Видове правни субекти.

52. Физическо лице – понятие. Правна индивидуализация. Видове ФЛ.
53. Юридическо лице – понятие. Правна индивидуализация. Видове ЮЛ.
54. Субекти на правото и юридическо представителство – понятие, видове.

VII. Функциониране на съвременните правни системи

A) Създаване, действие и систематизация на правните норми

55. Оценка на въздействието, подготовка и приемане на правните норми.
56. Влизане в сила, действие, отмяна и неприлагане на правните норми.
57. Контрол за съответствие на правните норми – конституционно и административно правосъдие.
58. Систематизация на правните норми. Понятие, форми, видове.

B) Реализация и прилагане на правните норми

59. Реализация и прилагане на правните норми – понятие и определение. Правоприлагане и правораздаване – същност и разграничения.
60. Юрисдикция и правораздаване – понятие за правен спор. Истина, обоснованост, справедливост в правораздаването.
61. Юридически силогизъм и юридическо обосноваване. Доказателства и доказателствени средства.
62. Празноти в законодателството – понятие, установяване. Правоприлагане по аналогия. Видове аналогия. Ограничения за правоприлагане по аналогия.
63. Реализация на юридическата отговорност – същност, функции, процедура. Видове и форми на юридическата отговорност.

B.1.) Тълкуване в правото

64. Институтът на юридическото тълкуване – понятие, възникване и развитие. Субекти на тълкуване, процедура на тълкуване и и начини на тълкуване.
65. Видове тълкуване според субектите и според тълкувателния резултат. Същностност. Последници.
66. Езиков начин на тълкуване.
67. Логически и системен начин на тълкуване.
68. Исторически и функционален начин на тълкуване.

Учебни курсове:

1. На български език

Ташев, Р. Обща теория на правото. Основни правни понятия (четвърто преработено и допълнено издание), С., 2010.

Вълчев, Д. Лекции по Обща теория на правото. Част I. С., 2016 и Част II. С., 2019.

Вълчев, Д. Лекции по Обща теория на държавата. Част I. С., 2013.

Владикин Л., Общо учение за държавата. С., 1992.

Дачев Л., Учение за държавата, С., 2001.

Дюги Л., Каре дьо Малберг, Г. Йелинек, Общо учение за държавата (Съставител и редакция Ст. Баламезов). С., 1993.

Бержел, Ж. Л. Обща теория на правото. С., 1993.

Колев, Т. Теория на правото. С., 2015.

Бойчев, Г. Курс по обща теория на правото. С., 2010.

Ганев, В. Курс по Обща теория на правото. Увод. Методология на правото. С., 2003.

Ганев, В. Учебник по обща теория на правото. Част I (Юридически факти и правни последици). Том II (Правни субекти). С., 1990.

Торбов, Ц. Обща теория на правото, С., 2002.

Торбов, Ц. История и теория на правото. С., 1992

Алексеев, С. С. Обща теория на правото. Том 1-2. С., 1984.

2. На чужд език

Wacks, R. Understanding Jurisprudence: An Introduction to Legal Theory. Oxford, 2021.

Vix, Br. Jurisprudence: Theory and Context. L., 1996.

Kelsen, H. General Theory of Law and State. N. Y., 1945.

Мелехин, А. В. Общая теория государства и права. М., 2007.

Монографии, студии и статии:

1. На български език

Бойчев, Г. Юридическа отговорност, С., 1995.

Близнашки, Г. Формата на държавата. С., 2009.

Вълчев, Д. От апология на правната норма към теория на правния ред, С., 2003.

Вълчев, Д. Валидност и легитимност в правото. С., 2012.

Георгиев, В. Публични правоотношения. С., 1998.

Гройсман, С. Право и морал. Проблемът за валидността в прочита на съвременния правен позитивизъм. С., 2017.

- Гройсман, С.* Право и власт. От неограничената държава до постмодерното върховенство на правата. С., 2021.
- Дачев, Л.* Юридически дискурс. С., 2004.
- Дуоркин, Р.* Да се отнасяме към правата сериозно, С., 2003.
- Кели, Дж.* Кратка история на Западната теория на правото, С., 1998.
- Келзен, Х.* Чистото учение за правото. С., 1995.
- Колев, Т.* Теория на правотворческата дейност, С., 2006.
- Колев, Т.* Теория на правораздавателната дейност (т. 1-6). С., 2010-2013.
- Лозано, М.* Големите юридически системи. Въведение в европейското и извъневропейското право. С., 2018.
- Милкова, Д.* Юридическа техника, С., 2002.
- Михайлова, М.* Правото – воля, субективно, нормативно, социално. С., 1993.
- Михайлова, М.* Правото в Стария завет. С., 2006.
- Михайлова, М.* Правото в неговата цялост. С., 2013.
- Начев, Д.* За понятието „злоупотреба с право”. В: Научни трудове на Института за държавата и правото. С., 2013.
- Неновски, Н.* Приемствеността в правото. С., 1975.
- Неновски, Н.* Единство и взаимодействие на държавата и правото. С., 1980.
- Неновски, Н.* Конституцията: актуални въпроси на теорията и практиката, С., 2002.
- Радев, Д.* Теория на правораздаването. С., 2006.
- Раз, Дж.* Понятието за правна система, С., 2005.
- Стоилов, Я.* Институционност и ефективност на социалните норми. – Годишник на СУ, ЮФ. Т. 79, кн. 2. С., 1989.
- Стоилов, Я.* Къде е границата между правото и политиката? – Юридически свят, 2004, №1.
- Стоилов, Я.* Правните принципи: теория и приложение. С., 2018.
- Стоилов, Я.* Класически и съвременни концептуални граници в теорията на правото. В: Право и граници. С., 2018.
- Стоилов, Я.* Йерархия и конкуренция между съвременните правни системи. – В: Quo Vadis, Justitia, С., 2020.
- Стоилов, Я.* Държавната власт: правно-политически разграничения и съотношения. С. 2001.
- Субективните права (германски визии). Съст. Ст. Йотов. С., 2016.

Ташев, Р. Тълкуването в правото. С., 2001.

Ташев, Р. Теория за правната система. С., 2006.

Торбов, Ц. Основният принцип на правото. Право и справедливост. С., 1992.

Тропер, М. За една юридическа теория на държавата, С., 1998.

Фукуяма, Ф. Произход на политическия ред. С., 2014.

Хабермас, Ю. Морал, право и демокрация. С., 1999.

Хайек, Фр. Право, законодателство и свобода, Т. I-III. С., 1996.

Ханев, Д. Субективно право и правна свобода. Пловдив. 2021.

Ханев, Д. Юридическото обосноваване. Пловдив, 2025.

Чернева, Б. Юридическо задължение. С., 2019.

Чернева, Б. Юридическо задължение. Юриспруденция и легиспруденция - Институционалният контекст на правото. С., 2020.

2. На чужд език

A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence. Vol. 1-12. Springer, 2005-2016.

Dworkin, R. Law's Empire. NY, 1986.

Hart, H. The Concept of Law. Second ed. Oxford, 1994.

Finnis, J. Natural Law and Natural Rights. Second ed. Oxford, 2011.

Fuller, L. The Morality of Law, 1964

Pound R. Jurisprudence. Vol. 1-5. NY. West Publishing, 1959.

Vincent, A. Theories of the State. Blackwell, 1991.

David, R. Major Legal Systems in the World Today: An Introduction to the Comparative Study of Law. Simon and Shuster, 1978.